

THE RHETORICAL FUNCTION OF LATIN EXPRESSIONS IN THE ROMANIAN LEGISLATION

Teodor Sâmbrian
Prof. PhD., University of Craiova

Abstract: In all national law systems of Europe, Latin quotations accomplish at least two functions: a. the expression of certain concepts or juridical principles; b. a rhetorical function that polishes the text. In the Romanian Law system, which includes the Legislation, Jurisprudence and the Doctrine, the most frequent quotations are found in the form of words, expressions, collocates, in the theoretical works. This study is based on the research on a corpus made up by all the normative documents published in the Romanian Official Bulletin (Monitorul Oficial) between 1859-1942, where we have identified eleven Latin expressions: *ab antiquo, ab intestat, aequae principaliter, de visu, eo ipso, motu proprio, mutatis mutandis, propriis sensibus, sic volo, stante pede et testimonium abeundi.*

Keywords: latin commun, latin juridique, linguistique juridique, locutions latines, héritage latin dans la législation roumaine.

1. Scurte considerații privind rolul simbolic al limbii latine în lumea contemporană

În conștiința europeană limba latină, prin rolul său simbolic realizat prin funcția de reprezentare și cea retorică, beneficiază astăzi de un statut privilegiat datorită, în primul rând, prestigiului imens de care s-a bucurat și continuă să se bucure imperiul roman sub aspect politic[1], militar[2], cultural și, mai ales sub aspect juridic, căci „leagănul” (*cunabula*) tuturor sistemelor naționale de drept ce au ca izvor codurile civile de la începutul secolului al XIX-lea, îl constituie dreptul roman și implicit limba latină.

În sistemul românesc de drept, la fel ca în restul Europei, rolul simbolic al limbii latine exprimat prin funcția sa de reprezentare este evidențiat prin prezența unor cuvinte, locuțiuni, adagii sau citate latinești pe insigne, steme sau clădiri aparținând autorităților judiciare sau instituțiilor de învățământ juridic. Menționăm numai cuvintele *lex* și *jus* de pe insignele magistraților români, adagiul *Justitia nihil expedit praemii* de pe stema Facultății de Drept a Universității din Craiova, citatele din *Corpus Juris Civilis* încrustate pe zidurile Facultății de Drept a Universității din București, precum și citatele în limba latină de pe panourile de sticlă care acoperă o mare parte din clădirea bibliotecii Facultății de Drept din Craiova inaugurată în anul 2013. Sunt exemple în care limba latină este folosită în exercitarea funcției de reprezentare pentru a exprima „marele prestigiu al autorităților judiciare și administrative”[3] în calitate de succesori al instituțiilor romane.

Alături de funcția de reprezentare, în tradiția culturală europeană se remarcă funcția retorică a limbii latine ale căror adagii și locuțiuni „ridică nivelul textului și îi conferă splendoare, indiferent dacă cititorul sau ascultătorul le înțelege sau nu.”[4] Citatele latine, așa cum remarcă ilustrul profesor finlandez de lingvistică juridică Heikki Mattila, sunt mult mai numeroase în doctrină decât în documente juridice, practice (texte legislative, hotărâri judecătorești, decizii administrative, documente private etc.)[5]

Dintre toate aceste documente juridice practice, textele legislative sunt cele care conțin cele mai puține citate latine. Acest fapt este firesc, pentru că, așa cum spunea filosoful roman Seneca la mijlocul secolului I, o lege trebuie să fie astfel dată încât orice profan să poată să o înțeleagă (*quo*

facilius ab imperitis teneatur)[6], deziderat ce a devenit normă de drept în anul 454 sub împăratul Valentinian al III-lea: *Leges intelegi ab omnibus debent*[7] (legile trebuie înțelese de toți).

În prezent, în cele mai multe țări, cu excepția statelor de *common law* și ale teritoriilor de drept mixt, precum Quebec[8], autoritățile au intervenit prin dispoziții care interzic folosirea cuvintelor în limba latină. Menționăm pentru legislația din Europa Occidentală: Jules Byvoet, *Légistique formelle (Technique législative) Rçgles – Formules*, Heule M.G.A., 1971 pentru Belgia[9] Circulara din 31 iulie 1974 trimisă de primul-ministru al Franței, miniștrilor și secretarilor de stat cu privire la elaborarea proiectelor de legi și a textelor publicate în *Journal Officiel*[10], și *Principes de législation*, emise în 1976 de Oficiul Federal al Justiției din Elveția[11]. Pentru legislația din fostele state comuniste din Europa pot fi date ca exemple: Ordonanța nr 238/1961 a președintelui consiliului de miniștri al R.P. Polone, privind principiile tehnicii legislative (§ 4 alin. 1) [12], Directivele pregătirii normelor juridice stabilite de ministerul ungar al justiției în anul 1966 (art. 33)[13], Normele legislative ale guvernului R. S. Cehoslovace din 3 septembrie 1971[14] și Decretul nr 883/1974 de aplicare a legii bulgare din 1973 privind actele normative (art.36)[15].

În ceea ce privește România, remarcăm *Metodologia generală de tehnică legislativă privind pregătirea și sistematizarea proiectelor de acte normative* din 1976)[16] (propusă de Denis Le May pentru a servi ca model legiuitorului canadian)[17] stabilirea că textele normelor juridice trebuie să fie formulate „pe înțelesul lor curent din limba română modernă” (art. 99) și, *de lege lata*, Legea nr. 24 din 27 martie 2000 – privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative[18] care statuează că „Este interzisă folosirea neologismelor, dacă există un sinonim de largă răspândire în limba română. În cazurile în care se impune folosirea unor termeni și expresii străine, se va alătura, după caz, corespondentul lor în limba română” (art. 36 alin. 2).

În această situație, este evident că în domeniul legislației, spre deosebire de doctrină și de jurisprudența română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, este aproape imposibil de identificat prezența unor locuțiuni sau sintagme latine. În urma cercetării pe care am întreprins-o asupra unui corpus ce cuprinde toate actele publicate în *Monitorul Oficial al României* între anii 1859-1942 și, *passim*, 1990-2017, am reușit să scoatem la lumină unsprezece locuțiuni latine, citate de 18 ori între anii 1861-1939, cu o excepție în cazul locuțiunii *mutatis mutandis* prezentă într-o lege din 1993 (prezență oarecum „scuzabilă” întrucât actul nu este un produs „pur românesc”, ci o „coproducție” cu Uniunea Europeană).

2. Locuțiuni latine prezente în legislația română

Ab antiquo (locuțiune adjectivală și locuțiune adverbială) Traducere: Din vechime, de demult[19], din cele mai vechi timpuri[20]. Locuțiunea este folosită pentru a exprima o perioadă care se pierde în negura timpului. Este atestată în: *Monitorul Oficial al României* din 15 decembrie 1873. *Se înțelege că prin aceasta nu se jignește întru nimic pozițiunea neatârnată ab antiquo a ambelor mitropolii* (Art. 4 alin. 2, Regulament pentru atribuțiunile de precădere ale mitropolitului primat al României).[21]

Ab intestat (locuțiune adjectivală). Traducere literală: De la cel care nu a făcut testament.[22] În sens juridic se traduce „fără testament”[23]. Locuțiunea, specifică latinei juridice, desemnează o moștenire în care defunctul (*de cuius*) nu a întocmit testament sau, deși a redactat un testament, acesta fiind nul, nu produce efecte. Sintagma „moștenire/sucesiune *ab intestat*” este sinonimă cu sintagmele „moștenire/sucesiune legală” sau „moștenire/sucesiune legitimă” și în opoziție cu sintagma „moștenire/sucesiune testamentară”. Locuțiunea este atestată în: a) *Monitorul Oficial al României* din 26 februarie/10 mai 1881: *Dacă se vor prezenta creditorii în contra succesiunii testamentare sau ab intestat, plata creanțelor lor va trebui să se efectueze în termen de cincisprezece zile de la închiderea inventarului.* (Art. 22, pct. 5, Tractat consular cu Italia)[24]; b) *Monitorul Oficial al României* nr. 1 bis din 1 aprilie 1914: *Pentru afacerile dintre mahometani relative la ...succesiunile ab intestat se înființează în orașele Silistra, Bazargic, Turtucaia și Balcic câte un tribunal mahometan.* (Art. 77. Lege pentru organizarea Dobrogei nouă)[25].

Aeque principaliter (locuțiune adverbială). Traducere: De importanță egală. Locuțiunea este folosită de Vatican în situația când se unesc două sau mai multe dioceze și, pentru a se evita litigii generate de posibila preeminență pe care și-ar atribui-o una sau alta, li se atribuie în mod expres aceeași importanță[26]. Este atestată în: *Monitorul Oficial al României* nr. 126 din 12 iunie 1929: *Mitropolia București cu patru sufragani: 1. Alba-Iulia; 2. Timișoara; 3. Satu-Mare și Oradea-Mare împreunate aeque principaliter...4 Iași* (Art. 2, pct. B, Concordatul dintre România și Sfântul Scaun).[27]

De visu (locuțiune adverbială). Traducere: Din văzute (cu proprii ochi) [28]. Locuțiunea este aplicată în materia probațiunii, semnificând că pentru valabilitatea actului este necesar ca agentul constator sau martorul să perceapă în mod nemijlocit – *propriis sensibus* – (cu propriile simțuri) – faptul la care se referă. Este atestată în: a) *Monitorul Oficial al României* din 1 noiembrie 1892: *El inspectează căile naționale și județene din circumscripțiunea sa spre a se încredința de visu de starea lor* (Art. 21, Lege pentru organizarea autorităților administrative exterioare dependente de Ministerul de Interne și fixarea circumscripțiilor administrative)[29]; b) *Monitorul Oficial al României* nr. 54 din 7 iunie 1909: *Cazul trebuie să se cerceteze de visu de director* (Art. 67 bis, alin. 3, Decret de modificările introduse în regulamentul școlilor secundare).[30]

Eo ipso (locuțiune adverbială). Traducere: Prin însuși lucrul, în sine, chiar prin acest lucru[31]. Sinonimă cu *ipso facto*. Este atestată în: *Monitorul Oficial al României* din 24 ianuarie 1861: *Tot membrul care va pierde în cursul funcțiunei sale vreuna din aceste însușiri, va fi considerat ca eșit din funcțiune eo ipso.*(Art. 16, alin. 4, Lege pentru înființarea Curței de Casațiune și Justiție, promulgată prin Decretul nr. 1 din 12 ianuarie 1861)[32].

Motu proprio, scrisă și **proprio motu** (locuțiune adverbială). Traducere literală: Prin propria mișcare[33]. Sensul juridic: Din proprie inițiativă[34]. La origine, a fost un termen de drept canonic desemnând unele din actele pontificale emise de papă în afara unei solicitări, ulterior generalizându-se și intrând în sfera de cuprindere a latinei juridice cu sensul de act îndeplinit spontan de autorul său[35]. În legislația română locuțiunea a fost întrebuițată numai în acte normative privitoare la acordarea unor distincții, fiind atestată în: a) *Monitorul Oficial al României* din 10 mai 1906: *De regulă, nu se conferă ordinul străinilor decât după prealabilul avis al guvernelor respective, afară numai dacă regele conferă ordinul motu proprio* (Art. 5, alin. 5, Regulament pentru punerea în aplicare a legii relativă la instituirea ordinului Carol I).[36]; b) *Monitorul Oficial al României* nr. 149 din 8 iulie 1930: *Faptele deosebit de strălucite sau serviciile excepționale aduse țării pot dispensa de condițiunile cerute de art. 16 pentru admitere și înaintare în Ordin, dar numai în cazurile de decorare proprio motu de către Maiestatea Sa Regele* (Art. 18, Regulament de aplicare a legii relativă la instituirea Ordinului Ferdinand I și a medaliei Ferdinand I)[37]; c) *Monitorul Oficial al României* nr. 129 din 6 iunie 1931: *Acest semn onorific se acordă numai proprio motu de către M. S. Regele* (Art. 2, Decretul nr 1913/1931 pentru înființarea semnelui onorific „Pentru Merit”)[38]; d) *Monitorul Oficial al României* nr. 161 din 12 iulie 1932: *Excepție la regulile stabilite...fac ordinele conferite „proprio motu” de către Majestatea Sa Regală* (Art. 17, Regulament pentru aplicarea Legii ordinelor naționale române).[39]

Mutatis mutandis (locuțiune adverbială) Traducere: Schimbând ceea ce trebuie schimbat [40]. În sens comun, locuțiunea desemnează orice situație în care este necesar să se facă schimbările care se impun[41]. În drept, reprezintă „un principiu de largă aplicație..., servind în procesul comparării între două reguli sau două instituții care abstracție făcând unele particularități, urmăresc aceeași finalitate..., mecanismul sau efectele lor nediferind decât în mică măsură”[42]. Este atestată în: a) *Monitorul Oficial al României* nr. 94 din 22 aprilie 1937: *Dispozițiunile art. 9 sunt aplicabile mutatis mutandis* (Art. 10, Convențiune încheiată cu Germania relativă la asistența administrativă și la perceperea în materie de impozite)[43]; b) *Monitorul Oficial al României* nr. 262 din 10 noiembrie 1938: *Principiile arătate aici se aplică mutatis mutandis și în materie de concordat preventiv*[44]; c) *Monitorul Oficial al României* nr. 73 din 12 aprilie 1993: *Prevederile art. 21*

paragraful 5 se vor aplica mutatis mutandis produselor piscicole (Art. 24, pct. 1, Legea nr. 20/1993 pentru ratificarea Acordului european instituind o asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles la 1 februarie 1993.

Propriis sensibus (locuțiune adverbială). Traducere: Cu propriile simțuri. Este o alocațiune aparținând latinei juridice cu aplicație în materia probațiunii, sinonimă cu expresia *de visu et de auditu*, respectiv, „din văzute (cu proprii ochi) și din auzite (cu propriile urechi)”. Este atestată în: *Monitorul Oficial al României* nr. 246 din 22 octombrie 1938: *Rezultă de aici că nu este necesar ca agentul fiscal care încheie proces-verbal de infracțiune definitivă să constate faptele propriis sensibus* (Expunere de motive la Legea pentru unificarea procedurii fiscale)[45].

Sic volo (locuțiune adjectivală). Traducere: Așa vreau. Locuțiunea este utilizată în prescripțiile medicale asumate de medicul care a prescris rețeta pentru a justifica depășirea voluntară a dozei pentru un principiu activ dintr-o formulă magistrală[46]. Este atestată în: *Monitorul Oficial al României* nr. 106 din 11 mai 1933: *Medicul prescriind medicamente eroice într-o doză mai mare decât cea prevăzută în tabela dozelor maxime, va repeta cantitatea în litere și va adăuga în prescripțiune cuvintele Sic volo, subscriind și numele* (Art. 10, *Regulamentul taxei farmaceutice oficiale*)[47].

Stante pede (locuțiune adverbială). Traducere: Stând în picioare, pe loc, imediat. În drept, locuțiunea semnifică o condiție de valabilitate la întocmirea unor acte ce presupune redactarea actului exact în momentul în care se constată faptul consemnat. Este atestată în: *Monitorul Oficial al României* din 11 martie 1915: *Orice luare de probe va fi însoțită de un proces-verbal care se va redacta stante pede* (Art. 32 alin. 1, *Lege pentru combaterea fraudelor în vinicultură și în comerțul de vinuri*)[48].

Testimonium abeundi (locuțiune substantivală). Traducere: Certificat de absolvire sau de exmatriculare. Locuțiunea este atestată în: *Monitorul Oficial al României* nr. 235 din 10 octombrie 1938: *Facultatea de unde se va face transferarea va înainta dosarul studentului, cuprinzând toate actele împreună cu copii de pe foaia matricolă..., precum și un certificat de exmatriculare (testimonium abeundi)* (Art. 6 alin. 2, *Regulamentul Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași*)[49].

3. Concluzii

Raportat la cele câteva mii de acte normative consultate (legi, decrete, regulamente), numărul de unsprezece locuțiuni latine identificate în 18 cazuri este nesemnificativ. Acest fapt este firesc, deoarece stilul sobru, concis, clar, merit să facă accesibil textul legislativ oricărei persoane (*erga omnes*), indiferent de nivelul său intelectual, se opune funcției retorice a citatelor latine, de instrument stilistic cu principalul rol de a impresiona cititorii.[50] Din cele 18 cazuri, 17 au fost excerptate din legislația emisă între anii 1861-1939, când nu existau dispoziții exprese referitoare la tehnica legislativă care să interzică folosirea citatelor latine.

Analizând cele 11 locuțiuni latine identificate în 18 acte normative, constatăm că în niciun caz includerea lor nu era obligatorie, înțelesul și claritatea actului normativ neavând de suferit dacă s-ar fi folosit numai cuvinte din limba română. Remarcăm deci că prezența locuțiunilor latine nu a avut o funcție de comunicare prin care să se transmită, idei, principii de drept etc., ci o funcție retorică, fiind un mijloc estetic folosit pentru a atrage atenția cititorului asupra importanței paragrafului care include acea locuțiune (*de visu, eo ipso, propriis sensibus, sic volo, stante pede*). În alte situații, în care este evident că actul normativ se referă la un grup restrâns, „elitist”, legiuitorul și-a permis „luxul” întrebunțării locuțiunilor latine în scop retoric, neexistând riscul neînțelegerii sensului (*ab antiquo, aequae principaliter, motu proprio, mutatis mutandis, sic volo, testimonium abeundi*).

În concluzie, ca urmare a normelor imperative din legistică (știința și arta elaborării actelor normative), *de lege ferenda* nu se întrevide posibilitatea introducerii unor locuțiuni latine, prezența lor în legislația română fiind o *rara avis*.

NOTE:

- [1] Mădălina Strehie, „Imperiul Roman și globalizarea” în *Analele Universității din Craiova, Seria științe Filologice, Limbi străine aplicate*, anul VII, nr. 2/2011, pp. 307-314, Craiova, Editura Universitaria.
- [2] Asupra impactului mentalitar pe care îl exercită în prezent limba latină în domeniul militar, a se vedea studiile Mădălinei Strehie asupra devizelor latinești aparținând diverselor structuri ale armatelor statelor NATO, precum și ale armatelor altor state: ”Military Latin and its Impact on Mentalities (I)” în vol. Iulian Boldea (coord.) *Globalization and National Identity Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue*, Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2016, pp. 156-157; Eadem, „Latina militară și impactul ei mentalitar (II)” în *Acta Centri Lucusensis*, nr. 4A/2016, pp. 66-74; Eadem, ” Military Latin and its Impact on Mentalities (III)” în *Studii și Cercetări de Onomastică și Lexicologie*, 2017, X (1-2), pp. 231-236; Eadem, „Latina militară și impactul ei mentalitar (IV)” în vol. D.-V. Topală (coord.), *Cercetări lingvistice. Omagiu doamnei profesoare Adriana Stoichițoiu-Ichim*, Craiova, Editura Sitech, 2017, pp. 283-291.
- [3] Heikki E. S. Mattila, *Jurilinguistique et latin juridique* în *Jurilinguistique: entre langue et droits – Jurilinguistics: Between Law and Language* (sous la direction de Gémar, J.-C. & Kasirer, N.), Bruxelles & Montréal, Bruylant & Les Éditions Thémis, 2005, p. 89.
- [4] Heikki E. S. Mattila, *Latin juridique et traduction*, în *Proceedings of the XVII World Congress International Federation of Translators – Actes du XVIIe Congrès mondiale Fédération Internationale des Traducteurs* (Edited by/ Edité par Leena Salmi & Kaisa Koskinen, Tampere, 2005, p. 21.
- [5] Heikki E. S. Mattila, *De aequalitate latinitatis jurisperitorum. Le latin juridique dans les grandes familles des droit contemporaines à la lumière des dictionnaires spécialisés* în *Revue Internationale de Droit Comparé*, 3/2002, p. 722.
- [6] Seneca, *Ad Lucilium Epistulae*, (II), 94, 38.
- [7] *Codex Iustiniani*, 1, 14, 9.
- [8] Heikki E. S. Mattila, *De aequalitate latinitatis jurisperitorum...*, loc. cit.
- [9] Denis Le May, *Pour un manuel de légistique*, în *Cahiers de droit*, vol. 21, numéro 3-4, 1980, p. 996.
- [10] Ioan Filip, *Perfecționarea legislației Republicii Socialiste România. Programul legislativ și Metodologia de tehnică legislativă*, în Ioan Ceterchi (coord.), *Dreptul românesc contemporan. Evoluție și perspective*, București, Editura științifică și Enciclopedică, 1977, p. 408.
- [11] Denis Le May, *op. cit.*, loc. cit.
- [12] Ioan Filip, *op. cit.*, p. 461.
- [13] *Ibidem*, p. 462.
- [14] *Ibidem*, p. 408.
- [15] *Ibidem*, p. 462.
- [16] *Metodologia generală de tehnică legislativă privind pregătirea și sistematizarea proiectelor de acte normative*, aprobată prin Decretul Consiliului de Stat nr. 16/1976, Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, Partea I, nr. 14 din 13 februarie 1976.
- [17] Denis Le May, *op. cit.* p. 1006.
- [18] Republicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 260 din 21 aprilie 2010.
- [19] Felicia Ștef, *Dicționar de expresii juridice latine*, București, Editura Oscar Print, 1995, p. 10.
- [20] http://it.m.wikipedia.org/wiki/Ab_antiquo.
- [21] C. Hamangiu, *Codul General al României, 1856-1909, suplimentul II, vol. V, legi uzuale, 1908-1909*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1909, p. 692.
- [22] Federico del Giudice și Sergio Beltrani, *Dizionario giuridico romano*, II^a Edizione, Napoli, Esselibri-Simone. s.a., p. 11; Ștefan Cucu, *Dicționar explicativ de drept roman. Termeni, principii și expresii juridice latinești*, Craiova, Editura M. Dușescu, s.a., p. 9.
- [23] C. Hamangiu, *Dicționar juridic latino-român – Maxime din dreptul roman*, în *Codex Romaniae*, București, Editura Cultura Națională, 1926, p. III; Ion Deleanu și Sergiu Deleanu, *Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc, I, A - N*, Iași, Fundația „Chemarea”, 1993, p. 8; Radu Motica și Dan Negrescu, *Lexicon juridic latin român*, București, Editura Lumina Lex, 2001, p. 25; Lucian Săuleanu, Sebastian Rădulețu, *Dicționar de expresii juridice latine*, București, Editura C. H. Beck, 2007, p. 1.
- [24] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. III, legi uzuale (1900-1907)*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907, p. 539.
- [25] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. VIII, legi uzuale, 1913-1919*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay & Co., 1919, p. 618.
- [26] http://it.cathopedia.org/wiki/Aeque_principaliter.
- [27] C. Hamangiu, *Codul General al României, ...cu concursul d-lui C. St. Stoicescu, vol. XVII, legi uzuale, 1929*, București, Editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co., 1930, p. 521.
- [28] C. Hamangiu, *Dicționar juridic latino-român...*, p. XIX; Felicia Ștef, *op. cit.*, p. 66; Radu Motica și Dan Negrescu, *op. cit.*, p. 73; Lucian Săuleanu și Sebastian Rădulețu, *op. cit.* p. 92.
- [29] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. III...*, p. 1019.

- [30] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. V...*, p. 537.
- [31] Felicia Ștef, *op. cit.*, p. 75; Lucian Săuleanu și Sebastian Rădulețu, *op. cit.* p. 108.
- [32] Ioan Bujoreanu, *Colecțiune de legiuirile României vechi și noi câte s-au promulgat până la finele anului 1870*, București, Noua Tipographie a Laboratorilor Români, 1873, p. 416.
- [33] Felicia Ștef, *op. cit.*, p. 142.
- [34] C. Hamangiu, *Dicționar juridic latino-român...*, p. LXIV; I. Deleanu și S. Deleanu, *op. cit.*, p. 200; R. Motica și D. Negrescu, *op. cit.*, p. 220.
- [35] I. Deleanu și S. Deleanu, *op. cit., loc. cit.*
- [36] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. III...*, p. 3910.
- [37] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. XVIII*, 1931, p. 637.
- [38] C. Hamangiu, *Codul General al României (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare), 1856-1932*, - întocmit după textele oficiale -, Fundator: C. Hamangiu. Continuatori: G. Alexianu și C. St. Stoicescu, vol. XIX, legi uzuale cuprinzând întreaga legislațiune a anului 1931 cu indexe cronologice și alfabactice, București, Edit. Libr. „Universala” Alcalay & Co., 1932.
- [39] C. Hamangiu, *Codul General al României...*, vol. XX..., 1933, p. 630.
- [40] C. Hamangiu, *Dicționar juridic latino-român...*, p. LI; I. Deleanu și S. Deleanu, *op. cit.*, p. 200; Felicia Ștef, *op. cit.*, p. 143; Dumitru Rădescu, *Dicționar de drept privat*, București, Editura Mondan 94, 1997, p. 634; R. Motica și D. Negrescu *op. cit.*, p. 169; L. Săuleanu și S. Rădulețu, *op. cit.*, p. 207.
- [41] L. Săuleanu și S. Rădulețu, *op. cit., loc. cit.*
- [42] I. Deleanu, S. Deleanu, *op. cit., loc. cit.*
- [43] C. Hamangiu, *Codul General al României...*, vol. XXV, - 1937-, partea I și partea II, București, Imprimeria Centrală, 1938, p. 1241.
- [44] C. Hamangiu, *Codul General al României, vol. XXVI.. cuprinzând a doua parte din legislația anului 1938*, București, Imprimeria Centrală, 1939, p. 2421.
- [45] C. Hamangiu, *op. cit.*, p. 2062.
- [46] <http://www.dictio.ro/medical/sic-volo>.
- [47] C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. XXI, București, Imprimeria Centrală, 1934, p. 646.
- [48] C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. VIII, p. 800.
- [49] C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. XXVI, partea a II-a, p. 1921.
- [50] H. Mattila, *De aequalitate latinitatis jurisperitorum...*, p. 721.

BIBLIOGRAPHY

1. Dicționare, izvoare, articole

- Bujoreanu, I., *Colecțiune de legiuirile României vechi și noi câte s-au promulgat până la finele anului 1870*, București, Noua Tipographie a Laboratorilor Români, 1873.
- Ceterchi, I., coord. *Dreptul românesc contemporan. Evoluție și perspective*, București, Editura științifică și Enciclopedică, 1977.
- ****Corpus Juris Civilis*, editerunt Fratres Kriegellii, impressio sexta decima, pars II, ad Aemilio Hermanno recognita, *Codicem* continens, Leipzig, Baumgärtnerßs Buchhandlung, MDCCCXLIII.
- Cucu, Șt., *Dicționar explicativ de drept roman. Termeni, principii și expresii juridice latinești*, Craiova, Editura M. Dușescu, s.a.
- Deleanu, I. și Deleanu, S., *Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc, I, A - N*, Iași, Fundația „Chemarea”, 1993.
- Del Giudice, F. și Beltrani S., *Dizionario giuridico romano*, II^a Edizione, Napoli, Esselibri-Simone. s.a.
- Hamangiu, C., *Codex Romaniae*, București, Editura Cultura Națională, 1926.
- Hamangiu, C., *Codul General al României, vol. II, legi uzuale*, București, Editura universală Alcalay, 1906.
- Hamangiu, C., *Codul General al României, edițiunea a II-a, vol. III, legi uzuale (1900-1907)*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907.
- Hamangiu, C., *Codul General al României; 1856-1909, suplimentul II, 1909, vol. V, legi uzuale, 1908-1909*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1909.

- Hamangiu, C., *Codul General al României, 1856-1919, edițiunea a II-a, vol. VIII, legi uzuale, 1913-1919*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay & Co., 1919.
- Hamangiu, C., *Codul General al României, 1856-1930, cu concursul d-lui C. St. Stoicescu, vol. XVII, legi uzuale, 1919*, Editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co., 1930.
- Hamangiu, C., *Codul General al României, 1856-1931, vol. XVIII, legi uzuale cuprinzând întreaga legislațiune a anului 1930 cu indexe cronologice și alfabetice*, București, Editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co., 1931.
- Hamangiu, C., *Codul General al României, 1856-1933, - întocmit după textele oficiale- Fundator: C. Hamangiu. Continuatori: G. Alexianu și C. St. Stoicescu, vol. XX, legi uzuale cuprinzând întreaga legislațiune a anului 1932 și repertoriul general alfabetic al tuturor legilor în vigoare la 31 decembrie 1932*, București, Editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co., 1933.
- Hamangiu, C., *Codul General al României, 1856-1934 – întocmit..., vol. XXI, legi uzuale cuprinzând întreaga legislațiune a anului 1933*, București, Imprimeria Centrală, 1934.
- Hamangiu, C., *Codul General al României ..., vol. XXV- 1937- partea I și partea II*, București, Imprimeria Centrală, 1938.
- Hamangiu, C., *Codul General al României..., vol. XXVI. Coduri, legi, decrete-legi și regulamente cuprinzând a doua parte din legislația anului 1938, partea II*, București, Imprimeria Centrală, 1939.
- Hamangiu, C., *Codul General al României..., vol. XXVI..., cuprinzând a treia parte din legislația anului 1938, partea III*, București, Imprimeria centrală, 1939.
- Le May, D., *Pour un manuel de légistique*, în *Cahiers de droit*, vol. 21, numéro 3-4, 1980.
- Mattila, H., *De aequalitate latinitatis jurisperitorum. Le latin juridique dans les grandes familles des droit contemporaines a la lumière des dictionnaires spécialisés* în *Revue Internationale de Droit Comparé*, 3/2002.
- Mattila, H., *Jurilinguistique et latin juridique în Jurilinguistique: entre langue et droits – Jurilinguistics: Between Law and Language* (sous la direction de Gémar, J.-C. & Kasirer, N.), Bruxelles & Montréal, Bruylant & Les Éditions Thémis, 2005.
- Mattila, H., *Latin juridique et traduction*, în *Proceedings of the XVII World Congress International Federation of Translators – Actes du XVIIe Congrès mondiale Fédération Internationale des Traducteurs* (Edited by/ Edité par Leena Salmi & Kaisa Koskinen, Tampere, 2005.
- *** *Metodologia generală de tehnică legislativă privind pregătirea și sistematizarea proiectelor de acte normative*, aprobată prin Decretul Consiliului de Stat nr. 16/1976, Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, Partea I, nr. 14 din 13 februarie 1976.
- *** *Monitorul Oficial al României*.
- Motica, R., și Negrescu, D., *Lexicon juridic latin român*, București, Editura Lumina Lex, 2001.
- Rădescu, D., *Dicționar de drept privat*, București, Editura Mondan ș94, 1997.
- Săuleanu, L. și Rădulețu, S., *Dicționar de expresii juridice latine*, București, Editura C. H. Beck, 2007.
- Seneca, *Ad Lucilium Epistolae Morales*, in L. Aenaei Senecae, pars prima, sive Opera Philosophica, tum suis illustravit notis, M. N. Bouilet, volumen quartum, Paris, Colligebat Nicolaus Eligius Lemaire, MDCCCXXIX.
- Strechie, Mădălina, ”Military Latin and its Impact on Mentalities (I)” în vol. Iulian Boldea (coord.) *Globalization and National Identity Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue*, Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2016, pp. 156-157.
- Strechie, Mădălina, „Latina militară și impactul ei mentalitar (II)” în *Acta Centri Lucusiensis*, nr 4A/2016, pp. 66-74.
- Strechie, Mădălina, ” Military Latin and its Impact on Mentalities (III)” în *Studii și Cercetări de onomastică și Lexicologie*, 2017, X (1-2), pp. 231-236.

Strechie, Mădălina, „Latina militară și impactul ei mentalitar (IV)” în vol. D.-V. Topală (coord.), *Cercetări lingvistice. Omagiu doamnei profesoare Adriana Stoichițoiu-Ichim*, Craiova, Editura Sitech, 2017, pp. 283-291.

Strechie, Mădălina, „Imperiul Roman și globalizarea” în *Analele Universității din Craiova, Seria științe Filologice, Limbi străine aplicate*, anul VII, nr. 2/2011, pp. 307-314, Craiova, Editura Universitaria.

Ștef, Felicia, *Dicționar de expresii juridice latine*, București, Editura Oscar Print, 1995.

2. Sitografie

http://it.cathopedia.org/wiki/Aeque_principaliter.

http://it.m.wikipedia.org/wiki/Ab_antiquo.

<http://www.dictio.ro/medical/sic-volo>.